

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ Г. С. СКОВОРОДИ

ШЛЕНЬОВА МАРИНА ГЕННАДІЇВНА

УДК 811.161.2'42

**СЛОВО В ПОЕТИЧНИХ ТЕКСТАХ В. ГОЛОБОРОДЬКА В КОНТЕКСТІ
ТВОРЧОСТІ ПОЕТІВ ДОНБАСУ**

10.02.01 – українська мова

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Харків – 2016

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі української мови Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди МОН України.

Науковий керівник: доктор філологічних наук, професор
Лисиченко Лідія Андріївна,
Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди,
професор кафедри української мови.

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор
Поповський Анатолій Михайлович,
Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ,
професор кафедри мовної підготовки;

кандидат філологічних наук, доцент
Редін Петро Олексійович,
Харківський регіональний інститут державного
управління Національної академії державного
управління при Президентові України, завідувач
кафебри української мови.

Захист відбудеться 01 квітня 2016 р. о 13 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 64.053.05 Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди за адресою: вул. Валентинівська, 2, ауд. 221-А, м. Харків, 61168.

Із дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди за адресою: вул. Валентинівська, 2, ауд. 215-В, м. Харків, 61168.

Автореферат розісланий 29 лютого 2016 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

О.А. Олексенко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

В останні роки перед нашою державою постає завдання презентації власного історико-культурного надбання перед світовою спільнотою. Осмислення своєї ролі на тлі культури неможливе без живого інтересу до мовно-літературної та історичної спадщини народу. Розвиток українського художнього слова базується на перлинах регіональної поезії та прози, що дає змогу скласти загальне уявлення про масштаби національної літератури та мовної картини світу. Поетичне слово Донбасу є осередком відродження етнічної духовності та джерелом натхнення для багатьох талановитих митців, внесок яких у формування української літератури становить науковий інтерес для сучасних дослідників.

Розвиток мовно-літературного процесу на Донбасі є явищем багатоманітним і неоднозначним у багатьох аспектах: він має чіткі параметри функціонування, низку особливостей, які змінюються від століття до століття, характеризуючи культурно-мистецьку єдність української літератури.

Для дослідження поетичного мовлення письменників Донбасу надзвичайно важливо простежити розвиток мовного образу світу в оригінальній творчій спадщині одного з найяскравіших представників східноукраїнської поезії другої половини ХХ ст. Василя Голобородька. Творчість митця, літературно-поетичне слово Донеччини та теоретичні концепції художнього часопростору досліджували науковці І. Дзюба, К. В. Дюкар, А. В. Клоччі, О. В. Мишанич, В. В. Оліфіренко, В. І. Романько, О. В. Кузьменко, О. В. Кицан, Т. Пастух, Н. А. Потреба, В. Г. Притуляк, В. Ю. Сикорська, Ю. М. Шутенко та ін.

Василь Іванович Голобородько належить до поетичного покоління, умовно названого «постшістдесятниками», яке активно заявило про себе в середині 60-х років відкриттям нових естетичних обріїв національного мистецтва. Поетика Василя Голобородька є феноменом сучасної української літератури, явищем камерним та неочікуваним. Його поезія не прагне вмістити в собі навколишній світ, але є віддзеркаленням внутрішнього всесвіту самого автора. Вірші Голобородька змушують подивитися на звичайні речі сучасної дійсності крізь призму авторського світобачення, сповненого фольклорними мотивами, міфологічними уявленнями та народними традиціями.

Актуальність теми визначається загальною орієнтацією сучасних лінгвопоетичних розвідок на комплексне вивчення поетичної спадщини українських митців з позицій антропоцентричної мовознавчої парадигми, що концентрується навколо понять «слово», «всесвіт», «людина». Усі сучасні напрями лінгвістичної науки, у межах яких проводяться дослідження поетики, демонструють підвищений інтерес до таких категорій, як мовна картина світу та художній простір. Залучення сучасного апарату лінгвістичних досліджень до вивчення поетичної мови митців Донбасу допомагає розширити уявлення про функціональну стилістику сучасної української мови в цілому та еkleктику ліричного слова окремих регіональних поетів як Василь Голобородько, без урахування творчості яких неможливо здійснити комплексний аналіз мовно-поетичної системи України. Характеристика образної системи митця дозволяє скласти уявлення про визначальні константи його світосприйняття, що знаходять мовне вираження на образному рівні його поезії.

Зв'язок теми дисертації з науковими програмами, планами, темами.

Тема дослідження є складовою частиною комплексної науково-пошукової проблеми «Сучасна українська мова: когнітивний і прагматичний аспекти дослідження» (державний реєстраційний номер 0111U006434 від 26.05.2011 р.), над якою працює кафедра української мови Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. Тема дисертації затверджена на засіданні Вченої ради університету (протокол № 3 від 26 квітня 2013 р.).

Метою дослідження є визначення домінантних особливостей поетичного слова в мовній картині світу Василя Голобородька шляхом реконструкції художнього простору його ліричної спадщини в контексті творчості поетів Донбасу.

Відповідно до сформульованої мети були поставлені такі **завдання**:

1. Визначити місце В. Голобородька в мовно-літературному оточенні поетів Донбасу.
2. Схарактеризувати мовний образ художнього простору в поезії автора.
3. Виявити особливості зображення вертикального та горизонтального простору в поезії В. Голобородька.
4. Схарактеризувати сприйняття і мовне вираження природи у творчості поета.
5. Проаналізувати особливості мовно-естетичних засобів вираження художнього простору в поезії В. Голобородька:
 - а) особливості метафоричного світу;
 - б) функції епітетики та порівнянь.

Об'єкт дослідження – мова поетичних творів В. Голобородька.

Предмет дослідження – лексичні засоби вираження художнього простору в творчості В. Голобородька в контексті поетичного доробку письменників Донбасу.

Джерельною базою дисертації послужило зібрання поетичних творів Василя Голобородька, що складається з дев'ятнадцяти поетичних збірок. Картотека лексичного матеріалу нараховує близько 2500 текстових одиниць.

Теоретичне значення роботи полягає в поглибленні та узагальненні відомостей про особливості мовного образу світу в художньому творі. Матеріали дослідження доповнюють знання про зв'язок світосприйняття поета з мовою його творів та з національною мовною картиною світу.

Практичне значення дисертації виявляється в можливості використання матеріалів і висновків дисертації у вивченні особливостей художньої мови поетів Донбасу у вищій школі, в укладанні лексикографічних праць, а також у подальших дослідженнях творчості письменника.

Методологічну основу наукової студії становлять роботи вітчизняних і зарубіжних дослідників поетичного слова та мовного простору в художньому творі: О. О. Потебні, В. Гумбольдта, М. М. Бахтіна, М. Гайдегера, Ю. М. Лотмана, Л. А. Лисиченко, О. О. Маленко, К. Ю. Голобородька та ін. Аналіз теоретичної літератури демонструє, що проблема мовного простору в поетичних текстах залишає підґрунтя для подальших досліджень у цій галузі.

Сформульована мета й поставлені завдання зумовили використання **методів дослідження**. *Описовий метод контекстного аналізу* в різних його прийомах – спостереження, зіставлення, узагальнення дозволив виявити змістові й естетичні функції слова в художньому тексті і своєрідність поетичного мовлення

письменника. *Структурно-семантичний метод* використано для з'ясування ролі слова в тексті з огляду на формування його внутрішньої структури. Прийоми *інтертекстуального та міфопоетичного* прочитання творів поета мають на меті визначити значущість окремих зображально-виражальних засобів в авторській поетичній парадигмі. *Метод декодування художнього тексту*, зокрема декодування слів-символів, одиниць індивідуальної словотворчості письменника. *Герменевтичний* метод застосовується для адекватної інтерпретації художніх текстів В. Голобородька.

Наукова новизна дисертаційної роботи полягає, по-перше, у дослідженні мови поетичних текстів митця, яка не була раніше окремим предметом лінгвістичних розвідок, по-друге, – у використанні методів антропоцентричного та функціонально-естетичного аналізу поетичного тексту, що вперше застосовані до творчої спадщини В. Голобородька.

Апробація результатів дослідження. Робота в повному обсязі обговорювалася на засіданні кафедри української мови Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Основні положення й результати дисертації відображені в доповідях, виголошених на міжнародних та всеукраїнських конференціях: IV міжнародна науково-практична конференція «Фундаментальные и прикладные исследования: проблемы и результаты» (Новосибірськ, 2013); II Міжнародна наукова конференція «Мова – література – культура в контексті національних взаємозв'язків» (Бердянськ, 2013); II Міжнародна науково-практична конференція «Лінгвокогнітивні та соціокультурні аспекти комунікації» (Острог, 2013); III Міжнародна науково-практична конференція студентства й наукової молоді «Філологія XXI століття» (Харків, 2013); VIII Міжнародна науково-практична конференція «Міжкультурна комунікація: мова – культура – особистість» (Острог, 2014 р.); XV Міжнародна конференція з актуальних проблем семантичних досліджень (Харків, 2014 р.).

Публікації. Проблематика, теоретичні й практичні результати дослідження висвітлені в 7 публікаціях, 6 із яких розміщені в наукових виданнях, визначених як фахові зі спеціальності 10.02.01 – українська мова, і 1 – у закордонному галузевому виданні.

Структура дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури, що нараховує 182 позиції. Загальний обсяг роботи становить 174 сторінки, із них основного тексту – 157 сторінок.

ОСНОВНОЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано вибір теми дисертації, її актуальність, визначено об'єкт, предмет, мету і завдання, конкретизовано методологічні засади дослідження, розкрито наукову новизну роботи, вказано її джерельну базу, відзначено зв'язок теми роботи з науковою проблематикою сучасного лінгвістичного дискурсу.

У **першому розділі** «Теоретико-аналітична характеристика мовного простору в літературі Донбасу» визначаються вихідні теоретичні положення роботи, здійснюється огляд наукової літератури з питань вивчення художнього слова, окреслюються основні поняття, пов'язані з дослідженням обраної теми,

характеризується місце Донбасу в мовному просторі України, аналізується творчий доробок В. Голобородька в сучасній критиці та філософське світосприйняття автора.

У межах понятійно-термінологічного апарату дослідження оперуємо такими положеннями: мовну картину світу інтерпретуємо як специфічну сукупність національних знань про навколишній світ, що закріплюється в характерній структуризації лексичного складу конкретної мови; художню картину світу розуміємо як семантико-стилістичну систему, яку письменник використовує для реалізації власного індивідуально-авторського бачення світу; художній простір визначаємо як притаманний творам глибинний зв'язок складових елементів (образів), що забезпечує внутрішню монолітність образної структури поетичного тексту з урахуванням кожного окремого елемента та його місця у просторі щодо інших; основу поетичної мови – поетичне слово – розглядаємо як чинник, що має індивідуальні відтінки значення, які безпосередньо пов'язані з естетичною свідомістю автора, одержують специфічний художній статус та мають суб'єктивно-образну природу, що моделює процес пізнання.

На сучасному етапі розвитку наукової думки дослідження літератури Донбасу є актуальним. Явище зумовлюється низкою факторів, які належать до мистецького і суспільного порядку та інтенсивності літературного життя в досліджуваному регіоні.

Літературна спадщина Донбасу пишається талановитими письменниками. З шахтарським краєм пов'язані імена Володимира Сосюри, Бориса Грінченка, Бориса Горбатова, Павла Беспощадного, Спиридона Черкасенка, Миколи Чернявського, Василя Стуса, Івана Микитенка, Миколи Трублаїні, Станіслава Жуковського, Тетяни Чалої, Миколи Руденка, Івана та Надії Світличних.

Часова модель у поетичному доробку митців Донбасу формує на імпліцитному рівні змістовно-семантичний підтекст, який допомагає усвідомити глибини власної свідомості та символи закономірності часових процесів у житті людини. Будь-яка модель простору закономірно поєднується і з окремою моделлю часу та характером подій, зокрема, в естетичній концепції автора вони актуалізуються як власне просторові образи, а також набувають додаткових семантичних та експресивно-оцінних значень. Об'ємна індивідуальна мовна модель просторової організації в поетичному доробку митців Донбасу зумовлена різнотипними (традиційними, топонімічними, ландшафтними тощо) конкретизаторами мовної картини світу, яку автори намагаються відтворити крізь часову модель та за законами того жанру, в межах якого вони втілюють своє завдання.

Мовно-образна система поезії письменників шахтарського краю зумовлена високим рівнем філософського мислення. Зображенню художнього світу Донбасу притаманне використання характерної лексики цього регіону. Серед провідних художніх ліній поезії краю виокремлюються теми шахтарської праці, війни, християнські та дисидентські мотиви, міфологічні уявлення, що вербалізовані відповідними групами лексем.

Шахтарська лексика репрезентується, наприклад, словами *шахта*, *копальня*, *штольня*, *забій* – на позначення місць підземних гірничих робіт; *шахтар*, *десятник* – найменування підземних робітників; *кайло* – назва знаряддя праці; *окис металу*, *корозія*, *вугілля* – назви речовин та процесів гірничої діяльності та ін.

Військова лексика представлена словами *штаб, фронт* – на позначення специфічно військових понять; *війна, битва* – назви сукупностей військових подій; *рушниця, гармата* – назви зброї; *шинель* – назва воєнного одягу тощо.

Лексика доби шістдесятництва сповнена словами *каземат, ув'язнення, в'язниця, тюрма, кайдани*, що виражають реалії в'язничної дійсності того часу; у поезії відповідної тематики згадуються також видатні історичні постаті – *Т.Г. Шевченко, В. Стус, Назим Хікмет, Джордано Бруно, Спартак, Пеліко, Жанна д'Арк*, які своєю індивідуальністю символізують одвічну боротьбу за свободу національних ідей.

Конфесійна лексика характеризується наявністю слів *Боже, цар небесний* – на позначення назв божеств; *Спас, Різдво* – назви релігійних свят; *небесний янгол* – біблійна істота; *гріх, дух* – абстрактні релігійні поняття та ін.

Міфологічна лексика втілюється у словах *мавка, змій, володар темряви, Перун, привид, Гефест, Зевс, титан, Тартар*, що реконструюють супровідні контексти в етно-культурологічні парадигми символів та психологічних асоціативів.

Репрезентація мовного простору в поетичному доробку митців Донбасу реалізується в топонімічній градації, що містить хороніми *Донбас, Донеччина*; ойконіми *Донецьк, Макіївка, Слов'яногірськ, Дружківка, Рубіжне, Сватове, Кабанне, Володине, Лисиче, Слов'янськ, приазовська Ялта, Таранівка, Письменна, Біляївка*; годоніми *вулиця Артема, Ларінка, Смолянка*; урбаноніми *Критий базар, пам'ятник Артему*; потамоніми *Дінець, Лиман, Бахмутка, Торець, Лугань, Міус, Біла Лугань, Лозова, Вільхова*; ороніми *гора Артема, Святі гори*; природний ландшафт *степ*, антропогенний ландшафт *терикони та скіфські могили*; фітоніми *любисток, чебрець, м'ята, ковил, льон, вишні та абрикоси* тощо.

У поетичній мові митців шахтарського краю наявні традиційні просторові елементи, що репрезентуються словами *дорога (польова, «стежинка – спогад», великі дороги, маленькі шляхи, дорога життя), небо (небо високе, небо чисте, синє небо, небо може набувати спокійних, теплих рис, неба чистотою струмує доброта), річка (час-ріка тече, несе Дніпр широкий, Кальміус-ріка, над Дніпром славетним, у царстві Дніпра, синє море, Дніпра буйні хвилі) криниця (рідна криниця, криниця стояла, стиха промовляла, батькова криниця).*

Своєрідність мови В. Голобородька полягає у вираженні індивідуально-філософського світу письменника, що характеризується естетичним феноменом його ідіостилю. У поетичних творах В. Голобородька виокремлюємо три різновиди простору: реальний, історичний, ірреальний, які є домінантами, що створюють цілісне мовно-поетичне сприйняття його поезії.

Характерною ознакою індивідуального стилю поета є неримована викладка тексту (верлібр), емоційна лаконічність, наявність індивідуально-авторських художніх засобів, філософський сенс – домінанти та аксіоми, на яких ґрунтується мовна картина світу письменника та його сприйняття навколишньої дійсності. У лінгвальному аспекті – це метафоричність, інтертекстуальність, міфо-поетичні мотиви та інтелектуальна багатовимірність, що акцентують прагматичний аспект мовної комунікації стилістичними засобами, які виводять на перший план художнє віддзеркалення реальності крізь призму авторського світобачення.

Аналіз літературного життя на Донбасі дає підстави для формулювання

основних етапів його розвитку, що може слугувати основою для подальших літературознавчих та культурологічних пошуків, науково-методичних досліджень, удосконалення навчально-виховного процесу в школах і вищих навчальних закладах регіону, для озброєння науковців і вчителів-філологів системним підходом до історії розвитку літератури на теренах рідного краю.

Таким чином, можна висновкувати, що мовна модель простору поетів Донбасу, зокрема В. Голобородька, закономірно поєднується з окремою моделлю часу та характером подій, зокрема, в естетичній концепції автора вони актуалізуються як власне просторові образи та набувають додаткових семантичних та емоційно-експресивних значень.

Другий розділ «Мовний образ всесвіту в поезії В. Голобородька» присвячується лінгво-естетичному аналізу фізичного, горизонтального та простору неба в поезії автора.

Мовний образ світу є одним із домінантних факторів поетичного тексту, що становить художньо-філігранне поняття, базис якого утворює перехресну систему денотативних та конотативних значень, що в сукупності формують художній зміст. У поезії В. Голобородька саме образ є інформаційним каналом зв'язку людини й довкілля, що знаходиться у межах семантичних полів, які творять просторову організацію художнього тексту.

Поетичний світ В. Голобородька амбівалентний за своєю сутністю: з одного боку – він сучасний за своїм змістом і характером, а з другого – йому притаманне міфо-поетичне коріння, авторське світобачення та національна духовність. Тому розуміння авторської картини світу можливе лише за умов зосередження на першоджерелах української ментальності для усвідомлення інтерпретації його поетичної діалектики та її становлення як основи художньо-естетичних пошуків митця.

Мовний простір дійсності є головним інструментарієм В. Голобородька: з його допомогою автор пізнає художній світ, вдається до поетичних розмірковувань та спостережень, але сприймає все з власного філософського погляду, де кожний образ отримує своєрідне оказіональне трактування в лексичному аспекті.

Мовний образ світу В. Голобородька можна умовно поділити на декілька шарів, елементи яких поєднуються між собою за певними характеристиками, притаманними саме їм: фізичний простір, горизонтальний простір, простір неба та простір природи.

Проаналізувавши фізичний простір мовної картини світу В. Голобородька, ми дійшли таких висновків:

У мовній картині світу В. Голобородька серед об'єктів фізичного простору виділяємо слово *земля* як один із невід'ємних локусів національної моделі світу, що формує українську духовність, у рамках якої відбувається реалізація ліричного героя як особистості, члена родини та громадянина.

Слово *земля* в поезії автора репрезентується епітетами *віковічна, наша, своя, обезводнена, тонка, мерзла, сира, убита*; метафорами *земля дихає, земля шумить*; порівняннями *Вітчизна, порепана, як губа*; виступає елементом замкнутого циклу *коріння належить землі, земля – людині, людина – землі* та ототожнюється з *тілом батька*. Отже, семантичне наповнення слова *земля* в поезії автора корелює з

національною символікою, відображає тісний зв'язок між людиною, землею та співчуття до її тяжкої долі.

Горизонтальний простір лінгвальної площини поета представлено словами *поле, вода, дорога, стежка, село, місто, хата, криниця*.

Одним із домінантних елементів поетичних текстів В. Голобородька є слово *поле* як пріоритетний просторовий образ, що втілює українську землю. Для мешканця сільської місцевості релятивація означеного локусу є цілком природна. Мовна характеристика *поля* супроводжується словами *пшениця, колосся, зерно, озимина, скирта, нива, рілля* для детальної естетизації.

Слова, що відносяться до семантичної групи *поле*, вживаються з епітетами *мій посів, моя нива, поле з чорними очима, поле прозоре, поле порожнє, чисте поле, українське поле*; антропометафорами *поле говорило, утомилося, лягло, спочивало, укрилося, відпустило, дивилось, підніметься нива*; порівняннями: *поле, як підбитий журавель; колосся, як музика літа; обличчя нив, голови зерна, домовина долонь, пальці серпа, кров стебел*; та ототожненням *хліба з пшеничним полем*.

Таким чином, зображення *поля* в мовопросторі В. Голобородька має, перш за все, хронотопний характер: автор змальовує філігранні стани означеного просторового локусу в контексті циклічності змін пір року, які по-різному впливають на емоційне сприйняття реципієнта.

Акватичний простір у поезії В. Голобородька є однією з естетико-філософських домінант сприйняття навколишнього світу, що релятивується в семантичному ланцюжку «*струмок – джерело – холодняк – ставок – річка – вода*», тобто образ *води* розкривається в поетичних творах автора поступово: від опису невеликих водних локусів до узагальнювального номінатива *вода*, що концентрує навколо себе різноманітні словесно-художні засоби.

Слова, що стосуються акватичного простору, а саме: *вода, річка, струмок, джерело, ставок* представлені в супроводі епітетів: *струмок ясний, річка уплетена, маленька, глибока, приваблива, рятівна, весела, чиста, у рамці зелених верб, вода прозора, сполошена, кринична, вода для потреб*; антропометафор *струмок каже, вода заговорила, вода балакає, води літом дишуть, річка біжить*; зоометафор *ставок б'ється спійманим окунем*; метафор-опредметнення *джерельця б'ють срібними молоточками*; порівнянь *холодняк, блакитна стрічка, глиняні глечики рік, річка, як нитка, смужки річок, річки мають обриси людських облич, вода як фотоплівка*. Представлені також гідроніми *Дніпро, Дон, Дунай, Тирло*. Вищезазначене акцентує дуалістичне зображення акватичної стихії у творчому доробку автора: як невід'ємного природного елемента, так і філігранної інтерпретації архетипу *вода*, що, здебільшого, отримує якості та властивості живої істоти.

Отже, розгляд семантичного ланцюжка реалій акватичного простору В. Голобородька, підводить до висновку, що філігранне образно-поетичне світобачення автора репрезентує водну стихію у двох аспектах: як природні гідроніми (*струмок, джерело, річка* та власні назви) та у вигляді архетипу *вода*. Сукупність аква-образів та взаємопов'язане розгортання в просторі створює характерний візуально-акустичний ефект, який досягається завдяки вживанню художніх засобів, що наділяють воду властивостями живої істоти.

Невід'ємним елементом національного простору у творчості найсхіднішого поета постає образ *дороги*, що нерідко переходить у категорію часу, тобто утворює окремих осередок поетичного тексту, в якому набуває якостей живої істоти та формується в часо-просторовому континуумі.

Слова *дорога*, *стежка* супроводжуються епітетами *дорога далека, стара, лісова, довга, заросла, засипана, бита, широка; стежка моя вузенька, у ясних споришах, жива, не заросла травною, рівна та гладенька, калинова стежка, боса стежка*; антропометафорами *дорога мчала, поринала, збігала, загубилась, в річку заглядає, вмочила жовті коси, дорога пробігає, стежка ховається, виведе, щезне, стежка лоскоче босі ступки*; порівняннями *дорога як кінострічка, дзвінка балалайка дороги, дорога ніби скатерть, доріжки-рушники, біла нитка дороги, стежками із синіх ниток*. Наведені приклади підкреслюють багаторівневу структуру конотацій на позначення *дороги* та *стежки*, зумовлену авторськими уявленнями про навколишній світ, які, разом із мовно-стилістичними фігурами, формують цілісне бачення семантики зазначених слів.

Таким чином, образ *дороги* в мовній картині світу В. Голобородька має складну, багаторівневу структуру, яка ґрунтується на глибинних конотаціях, зумовлених авторськими уявленнями про довкілля. Незважаючи на ступінь актуалізації в інтерпретації поетичного тексту, ці конотації є тим невід'ємним складником, який, у свою чергу, відображає цілісність мовного образу дороги. Аналіз цього образу в поезії В. Голобородька характеризується стилістичними фігурами мови та різноманітними лексико-семантичними одиницями, що розкривають сутність мовного образу не лише у своєму денотативному втіленні, але й завдяки конотативному значенню та імпліцитному розумінню, які сукупно формують цілісний концепт *дороги* в лінгво-когнітивному сенсі.

Образ *села* у творчості В. Голобородька поступово перетворюється на універсальний локус, який тісно пов'язаний з біографією автора – тут він народився, провів дитинство і юність та навіть у пізніші роки завжди повертався сюди за спокоєм та натхненням. Його родичі працювали в колгоспах та радгоспах, він сам деякий час був електриком у рідному селі, а його дружина працювала сільською бібліотекаркою. Тому в когнітивно-філософському аспекті авторського світосприйняття *село* – це інтимно-національна ментальна категорія, яка репрезентується на стилістичному та художньо-образному рівнях поетичної мови:

- в епітетах: *чуже село, рідне, моє, їхнє, наше, українське, незнайоме, вечірнє, золоте, чорне, без білої хустини вирубаних вишневих садків*;

- в антропометафорах: *село змінює своє обличчя, село робить пластичну операцію, на лиці села замерз ласкавий погляд матері, привітна усмішка батька, веселий спів сестри, село розрослося ушир, село стало нижчим, поховало біле полотно стін*;

- у метафорах опредметнення: *село росте житнім колосом*;

- у порівняннях: *село як мир, село без пісень – летовище без посадочних вогнів, село ніби старіюча кіноакторка*.

Зазначені художні засоби презентують слово *село* як елемент інтимно-національного простору в послідовному ланцюжку перетворень від атрибуту антропогенної культури до безпосереднього ототожнення з самою людиною.

Отже, репрезентація семантики слова *село* в поетичному доробку В. Голобородька зазнає значних трансформацій: воно зображується як елемент інтимно-національного простору, втілюється в паралелях на позначення приналежності, портретується з погляду індивідуально-авторського світосприйняття та ілюструється в послідовному ланцюжку метаморфоз. Ставлення письменника до цього локусу визначається метафоричною різнобарвністю та семантичною естетикою, тому село займає чільне місце в просторовій організації його художнього світу.

Семантика слова *хата* в поезії В. Голобородька усвідомлюється передусім як сакральний символ всесвіту, батьківщини та родини; вона уявляється в первинному вигляді та має міцний зв'язок з попередніми поколіннями. Символіка *хати* має полісемантичну природу, яка в конкретному вираженні позначає локус життя простого українця крізь призму емоційно-інтелектуального досвіду.

Слово *хата* потрактовується за допомогою епітетів *хата з ясними очима, материна хати, наша, рідна, нетоплена, покинута, низенька, стара, пропахла м'ятою, чебрецем та чорнокленом, темна, біла, батьківська, хата о чотирьох стінах білих*; антропометафор *хата сходить з підмурівка, одягнена у зелену вишневу спідницю; крокує дорогою у сонце; хата озивалась, хата сміється; каже; має голос; хата співала, хата іде*; порівнянь *хата як зелений птах; хата, наповнена теплом; хата як гніздо; хата мов черідка гусей; хата мов колос на стеблі; хата – як гриб*.

Поезія В. Голобородька репрезентує філігранну систему локусу хати в просторово-символічному значенні за рівнями певної типологізації: людина, просторова споруда (з характеристиками кольору, запаху та ілюмінації), експлікація біографічних елементів, хронотоп часопросторових відношень та відтворення художнього бачення автора. Базисом для формування його просторових уявлень про хату були спогади дитинства, вплив навколишнього середовища та досвід візуального сприйняття дійсності. Різноманітні моделі, на яких базуються порівняння хати з іншими елементами простору, у сукупності формують національний архетип селянської оселі.

Одним із компонентів просторового образу села в поезії В. Голобородька є *криниця*, якій приділяється значна увага у зв'язку з інтимно-біографічними спогадами автора.

Слово *криниця* характеризується епітетами *красуня, люба, медова губа, молодому косареві зваба, полив'яна, дильом дильована, м'ятою обсаджена, ногами обтоптана, криниченька рублена, заплетена у траву, поранена, зелена, синя, викладена вологою цямрою, криниця прозорих сліз*; антропометафорами *заводить крижаними сходами, живе у крижаному теремі, подає крижаний кухоль, носить воду, причаровує трунком, сміється тихенько*; порівняннями *скляний птах, криниця, як дзбанок*.

Отже, слово *криниця* в поезії В. Голобородька репрезентується, здебільшого, в інтимно-емоційній площині, супроводжується характеристиками зовнішнього вигляду в ланці індивідуально-авторських порівнянь та демонструє латентний зв'язок з діяльністю людини.

Локус *міста* в поезії В. Голобородька розглядається в опозиції до локусу села. Урбаністична реальність несе негативну конотацію, втративши, на думку поета,

зв'язок з традиціями, духовністю та ментальною пам'яттю роду. Конфлікт двох культурних осередків – села і міста – не є принциповим для автора, але він відчувається у способах мовного вираження цих образів. Спогади автобіографічної свідомості та набутого досвіду есплікуються в зображенні ойконімів та їх складників, географічно розташованих не лише в Україні, але й далеко за її межами. Загальна художня реалізація слова *місто* представлена сукупністю інтимно-авторських, кольорових та метафоричних уявлень про означений просторовий локус.

Слово *місто* релятивується епітетами: *порожнє, пропалене, місто із роси і битих скелець, примарне, дивне скляне місто, наше, багатолюдне, біле, далеке місто*. У поетичних текстах вживаються також ойконіми *Чигирин, Воркута, Прага, Тбілісі, Баку, Детройт, Львів, Макіївка, Париж, Дніпропетровськ, Київ, Донецьк, Харків*; урбаноніми *Бессарабка, квіткарні, Байкове кладовище, Хрещатик, Володимирська, Золоті Ворота, критий базар, автовокзал, метро Комсомольська, Красна площа, ГУМ, цар-дзвін, цар-пушка, мавзолей, ЧАЕС, четвертий енергоблок*. Отже, слово *місто* в поетичних творах В. Голобородька набуває символічного значення, яке несе в собі ознаки національно-духовної культури та етнокультурні особливості, притаманні як Донбаському регіону, так і українській культурі в цілому. Для індивідуально-авторського сприйняття як символічної організації *місто* – це осередок самотності, лабіринт душі поета, який подорожує в ньому з метою усвідомити своє «я», знайти відповіді на філософські питання, пов'язані з сенсом життя. Отже, *місто* як топос існування, репрезентується домінантою, що корелює з подіями в житті автора та впливає на національну і культурну свідомість української нації.

У поезії В. Голобородька значне місце посідає простір неба, який структурується вертикально: *небо, небеса* – «повітряний простір» – виступає хронотопним центром; *зірки, зоря, місяць, сонце* – «небесні світила»; *хмари, дощ, райдуга (веселка)* – «атмосферний простір». Простір *неба* виступає в поезії В. Голобородька на противагу простору *землі* як видимого елемента. Митець здебільшого характеризує його за кольоровими ознаками, відстанню до поверхні землі та атмосферними станами протягом дня.

Небо в поезіях автора художньо зображується за допомогою епітетів *блакитне небо, зелене, темне беззоряне небо, без жодної зірки, ясне, синесенькі небеса, всеньке небо, високе, небо з ясними очима*; порівнянь *високість, висока височина, калинова височина, пакіл неба*. Зазначаємо, що мовна релятивація слова *небо* зазнає процесу епітетизації в релігійному та емоційному аспектах світобачення митця.

Отже, у поезії В. Голобородька *небесний простір* репрезентується процесами епітетизації, персоніфікації та символізації, які супроводжуються додатковими естетичними відтінками, що допомагають всебічно інтерпретувати значення слова *небо* для кращого розуміння національної культури, релігійної та емоційної сфер життя людини.

Образ *сонця* в поезії В. Голобородька репрезентується як елемент небесного простору, який щоранку сходить на сході та сідає на заході, а протягом дня подорожує небом та виконує свою місію – осяювати все живе своїм світлом. Ці процеси нерідко відображаються в поетичній картині світу автора, символізуючи відродження, надання життєвих сил та неминучий занепад, які ніколи не

припиняються.

Сонце презентоване епітетами *призахідне, весняне, липневе, округле, золоте*; антропометафорами *сонце сідає, сонце світить, сонце йшло – не зійшло, сонце сходить, сонце стало ходити, сонце грає, сонце у очі б'є, ходить проміння, сонце устало, покотилося*; зоометафорами *промінь плигає півнем, сонце лапками лоскоче*; порівняннями: *золотом у золоті, золотий ковш, зелений бублик, маленьке кружальце, самотній птах, зонне*. Це підтверджує думку про те, що *сонце*, належачи до небесного простору, тісно пов'язане з первісними міфологічними уявленнями про весьвіт та метафорично зображується в контексті невпинного циклічного руху.

Таким чином, проведений аналіз підтверджує, що в мовній картині світу В. Голобородька *сонце* означає приналежність до небесного простору та тісно пов'язане з первісними уявленнями людини про небесні світила. У свою чергу, розглянутий мовний образ сонця – дуалістичний, що характерно для поезії автора.

У художній картині світу В. Голобородька *зорі* та *зірки* репрезентуються не лише як небесні орієнтири, пов'язані з архетипним сприйняттям небесних світил, окрім цього виявляються й неповторні індивідуально-авторські асоціації, зумовлені особливостями світосприйняття В. Голобородька.

Слова *зірки* та *зорі* супроводжуються в поетичному доробку автора епітетами *перша зірка, найдальша зоря, вечірня зоря, велика зоря, мала зоря, більша зоря, ранкова зоря, пахучі зорі, чисті зорі, падучі зорі*; антропометафорами *плавають, втікають, співають, гойдаються, зоря женеться, плаче, втікає, тримає, збираються ляжливо*; метафорами опредметнення *зорі сльозами тремтять на віях, зорі мерехтять*; порівняннями: *срібні рибинки, місячні рибинки зелені, скляні квіти неба, сестричка і братик, іскри повір'їв, вогні великих передбачень, віщунки, Випряжений Віз, кришталіки солі з Чумацького Шляху, зорі солоні як сіль*. Наведені приклади демонструють віддзеркалення індивідуально-авторського значення слів *зірки* та *зорі* крізь призму символічних образів та експресивно-емоційних еквівалентів.

Таким чином, доходимо висновку, що в художньому просторі В. Голобородька небесні світила традиційно репрезентуються завдяки словам *зорі, зірки* та *сузір'я*. Індивідуально-авторські порівняння віддзеркалюють розуміння навколишньої дійсності, що зумовлюється вживанням символічних номінацій та пошуками експресивно-емоційних еквівалентів для вираження авторського ставлення до означених об'єктів.

Релевантною ознакою небесного простору в творчості В. Голобородька виступає *місяць* – єдиний та незмінний природний супутник Землі, другий за яскравістю об'єкт на небосхилі після Сонця, що привертав увагу людей ще з прадавніх часів. Тому не дивно, що слово *місяць* є однією із домінантних одиниць ідіолекту поета.

Місяць характеризується епітетами: *круглий-прекруглий, з діркою посередині*; антропометафорами: *плавав ріжок місяця, ріжок місяця обпик губи, язик, застряг у горлі, місяць ховається, місяць переплив, пасе зорі, позіхає, стогне*; порівняннями *черевичок місяця, наче краватка-метелик, старий чабан, рогатий пастух*. Вищезазначене демонструє індивідуально-авторське трактування слова *місяць*,

пов'язане, здебільшого, з метафорами, які характеризуються схожістю з людиною.

Отже, індивідуально-авторське трактування слова *місяць* супроводжується описами циклічних фаз, які підкреслюють красу нічного неба та неочікуваними порівняннями, які, зазвичай, персоніфікують лунарний образ, в якому віддзеркалюється загальнолюдський досвід та авторське світобачення.

У поезії В. Голобородька *хмари* є невід'ємним елементом простору *неба*: вони з'являються в результаті конденсації в атмосфері водяного пару, розчиняються в небесній блакиті та прикрашають собою небосхил. Значення слова *хмари* не можна аналізувати окремо від інших елементів контексту – індивідуально-авторських зооморфних порівнянь, антропоморфних порівнянь та порівнянь з предметами за схожістю, що формують багатогранний художній образ небесного простору.

Семантика слова *хмара* репрезентується у верлібрах автора антропометафорами з *їли село, хмарка пропливає, хмарка перетворюється на стару бабу, плаче, дивлячись на чоловіка у вікні, хмаринка зависла, хмара плете*; зоометафорою *загризлися між собою* та метафорою опредметнення *хмаринка пустила коріння*; порівняннями *вовки туманяні, вівці, найтонше полотно, хмара – мати пейзажу*. Подібне словесне оточення слова *хмара* акцентує зооморфні, антропоморфні та предметні інтерпретації автора в значеннєвому осмисленні цього елемента небесного простору. Відсутність епітетів вказує на важливість компонента дії, а не ознаки.

Таким чином, у поетичних творах автора слово *хмари* є переважно локусом порівнянь, що ґрунтуються на зооморфних, антропоморфних та предметних уявленнях про означений елемент небесного простору.

Слово *райдуга (веселка)* не належить до часто вживаних у поезії В. Голобородька. Його семантика втілюється в антропометафорі *гойдалася*, метафорі опредметнення *висіла, як коромисло і розбризкувала барви* та в порівнянні *барвисте коромисло*, що свідчить про позитивну емоційну ілюстрацію зазначеною лексемою мовної площини неба.

Авторське сприйняття слова *дощ* ґрунтується, перш за все, на первісних та, водночас, сучасних уявленнях про це явище природи. Поєднання цих різнобічних ідей створює неповторний мовний образ, окремі елементи якого повніше ілюструють усі іпостасі дощу.

Слово *дощ* (та елементи семантичного поля – *краплі та блискавки*) портретуються автором за допомогою епітетів: *сліпий дощ, цибатий дощ, тихий, літній, вчасний, невчасний, довгоногий, зелений, холодний*; антропометафор: *дощ пройшов, падав дощ, ходять довгоногі дощі, бігає, поливає, прийшов, вибіг із хмари, виплигує, тарабанить, прибиває пиляку, насміхається з горбів, прикладе свою долоню, в довге волосся уплітає соняшники, дощ мене не знайшов, відвернувся стиною, повернувся до мене обличчям, донечку дощі купали, дощ росте, дощик ловив рибу, дощик їв, стукав у вікно, ходив розчісувати волосся траві*; порівнянь: *довгий нитяний заєць; краплі дощу, як зубці граблів; блискавка, як блакитна рибина із лискучими боками; краплі, як зелене листя; волосся дощу; слово як струмені дощу*. Велика кількість прикладів вказує на частотну експлуатацію слова *дощ* у поетичних творах автора. Разом із тим, зазначаємо зооморфний та антропоморфний напрямок мовних перевтілень образу *дощу*, що базується на фольклорних традиціях та

міфологічних уявленнях автора.

Таким чином, слово *дощ* у поетичних творах В. Голобородька є одним із найчастіше вживаних, асоціативні ряди пов'язані зі складовими елементами означеного атмосферного явища: краплями, громом, блискавками, калюжами. Наявні як традиційні уявлення, так й індивідуально-авторські порівняння, метафори оживлення та фольклорні мотиви на позначення різноманітних іпостасей *дощу*.

Отже, мовна репрезентація вертикального та горизонтального просторів мовно-поетичної площини В. Голобородька дозволяє поглянути на світ очима митця крізь призму індивідуально-авторського ставлення до Батьківщини та, завдяки художньо-стилістичним характеристикам, дає змогу стверджувати превалювання метафоричних уподібнень людським якостям у мовному втіленні понять *земля, поле, вода, дорога, стежка, село, хата, криниця, місто*.

Простір *неба* в поезії В. Голобородька, репрезентований мовними домінантами *небо, сонце, зірки та зорі, місяць, хмара, райдуга, дощ*, здебільшого зображується за допомогою зооморфних та антропоморфних метафор у контексті невинного руху, зумовленого циклічністю атмосферних явищ природи та змін часу доби.

У **третьому розділі «Мовний світ простору природи»** проаналізовано вербалізацію навколишньої флори в поетичній спадщині В. Голобородька: макро-образи (*ліс, гай*) та мікро-пейзажні елементи – *дерева* (зокрема, *клен, калина, вільха, верба, груша, яблуня* та їхній структурний елемент – *гілка, листя*), *кущі, трава* та *квіти*, які супроводжуються численними характеристиками, метафоризуються та в сукупності створюють неповторний індивідуально-авторський простір природи.

Мовний образ *лісу* у поетичних уявленнях автора має вигляд непрохідних хащів та вікових дерев і репрезентується епітетами *осінній ліс печальних мелодій, білий ліс, ліс багатонорий, весняний гай, зелено-синій гай, темний ліс, глибокий ліс*; антропометафорами: *скинув із себе листя, погубив стежки, вивільнився, виходить назустріч, ступаючи ногами з волохатого кореня, гонить, гай одягсь*; метафорою опрідметнення *осінній ліс золотів*; порівняннями: *полотно рушникове; глибока трава; пташине крило; тиша, глибока від дерев; волохаті долоні лісу*. На відміну від *лісу, гай* позиціонується автором позитивно, втілює образ молодості, радості та воскресіння природи, що підкріплюється відповідним мовним оточенням. Наведені приклади демонструють антонімічне протиставлення «ліс – гай» в емоційній площині з контекстуальним метафоричним оживленням: *ліс* – темний, осінній, сумний; *гай* – зелений, весняний, молодий. У художньо-мовному аспекті використання індивідуально-авторських інтерпретацій створює семантичну структуру асоціативно-образної моделі лісового простору.

У мовно-поетичній площині В. Голобородька значення слова *дерево* інтерпретується в кількох іпостасях: як елемент простору природи; як культурний та антропоморфний символ, що репрезентує вертикальну модель світу та втілює зв'язок між небом та землею.

Дерево портретується епітетами: *осіннє дерево; пожовтіле, в барвистому вбранні, потухле, голе, весняне деревце, розпуклі дерева; деревце, що суціль з пелюсток; квітуче дерево, солодкі деревця, зелене деревце, дерева, що ростуть догори корінням, дерева з червоними губами, одиноке дерево, байдуже, далеке, дерева тихі-претихі, обчіпляні паперовими смужками, розжарене деревце, уплетене*

дерево, дивне, незбагненне дерево; антрометафорами: одягалося в снігове хутро, приходять дерева, зиму згадують, деревами стали люди, дерева скидають листяний одяг, дерева укривають теплим листям малих деревенятток, махають услід, дерева забули, вилазили із землі, повільно падали, дерево показує своє обличчя; порівняннями: глиняні горщики; ти, як деревце; шахтарі; один, як дерево, стою біля дороги.

Отже, прадавнє шанування світу природи, зокрема *дерев*, яким нерідко вклонялися наші пращури та вважали своїми святинями, є джерелом натхнення для Василя Голобородька. Описуючи дерева у своїх верлібрах, автор удається до незвичних порівнянь, філігранних епітетів, несподіваних персоніфікацій та метафор, які разом утворюють неповторну авторську мову та допомагають зрозуміти картину світу природи крізь почуттєво-візуальне мововтілення слова *дерево*.

У художньому просторі В. Голобородька семантика слова *листя* розглядається не лише як структурна частина дерева, його «вбрання» та окраса, але й як автономний елемент, що може існувати окремо від дерева, виконувати певні метафоричні функції та мати незвичні властивості, крізь призму яких розкривається фантазійний геній автора.

Листя зображується за допомогою епітетів: *опале листя, тепле, співуче, жовте, червоне, зелене, карооке, пріле, листя чорного мовчання, нове, широке, глибоке; антропометафор: падає, пропадало листя, ходить листя, загляда в струмок, слухає, плаває; метафори опредметнення: листя прилипає; порівнянь: листяний одяг, кожен листок як палець, листками, як руками, волосся наче листя, листяна вишиванка, листяне вікно.*

Таким чином, семантика слова *листя* в художній інтерпретації В. Голобородька репрезентується біполярно: з природного та метафорично-антропоморфного погляду. Асоціативні комбінації набувають у мововираженні автора реального змісту, вступають в активну взаємодію зі світом природи та знаходять спільні точки дотику з традиційними образами.

У мовомисленні В. Голобородька слово *гілка* має дуалістичну природу: в денотативному значенні репрезентується здебільшого як елемент дерева, засіб зв'язку з навколишнім світом; на конотативному рівні – відтворює емоційно-почуттєву гаму поезики.

Значення слова *гілка* втілюється в епітетах *обтяжена плодами, синя гілка, зелена, розквітла, квітуча, чубата яблунева гілка, вишнева, алюмінієва гілка; метафорі вгору та вгору видерлися; порівнянні гойдалка для горлиці.* Приклади свідчать про предметний символізм природного походження в презентації цього слова.

Таким чином, семантика слова *гілка* в поезії В. Голобородька розглядається не лише з позиції природного елемента, а й як виразник різноманітної символіки, виступаючи компонентом антропоморфних та індивідуально-авторських порівнянь.

Куці та трава описуються епітетами *суничний куцик, калиновий куц, торішня травинка, суха трава, запашні трави, нещільна трава, потолочена; метафорами пасуться куці, куц каже, стоїть куц гніздом, трава каже.* Природне портретування слів *куці, трава* здійснюється завдяки епітетам зорово-чуттєвого сприйняття та метафорам оживлення.

Різновиди дерев представлені у творчості В. Голобородька номінативами *клен* (у супроводі епітета *білі клени* та метафор *похнюпились клени, клен обкидає листям новим*), *вільха* (з епітетами *зелена вільха, розстелена вільха*), *верба* (з епітетами *зелені верби, суха верба, стара дуплиста верба* та антропометафорою *верба обіймає*), *калина* (схарактеризована епітетами: *калина вся біла, така цікава*); антропометафорами: *калина хитається, усе заглядала, зайшла до хати, заспівала*, метафорою опредметнення *зачервонієте калиновим деревцем*; порівнянням *дівчата, як калина*), *груша* (що релятивується епітетами: *груші медові, грушки-лежанки, біла грушка*; антропометафорами: *стояла під хатою, грушка сіла*; порівняннями *неначе з меду, золоті глечики, три ворони, як груші*), *яблуня* (репрезентується епітетами: *яблуня біла, яблука зелені, жовтаві, червонобокi, червоні-пречервоні, яблука, червоніші півнячого гребеня, достиглі яблука, однісіньке яблуко, перше яблуко, дивна яблуня з золотими яблуками*; антропометафорами: *яблуня поверталася в себе, засміялася, яблунька дивиться, яблука ходять*; порівняннями *яблука, як червоні гумові кульки*). Номінації дерев у ліриці В. Голобородька вживаються здебільшого в символічних значеннях, крізь які мововтілюються світоглядні ідеї митця.

Елементи квіткової флори у творчості автора представлені словами *пролісок* (з епітетами: *перші сині проліски, гіркі проліски, тихі квіти*; антропометафорою *проліскове око розплющив*; метафорами опредметнення: *відпливають човни проліскові, золоті цибулини*), *соняшник* (у супроводі метафор опредметнення: *соняшникові золоті голови, країна соняшників*; порівнянь: *соняшник, наче вологе, із бджолами сонце; хлопці руді, як соняшники; обличчями, як соняшники, повернулися до гори*) та *мак* (що характеризується епітетами *червоні маки, свячений мак, червневий мак, розквітлий мак*; метафорами опредметнення *дзеркальце маку, нічні маки синім помальовано, щоб мак не запалив, мак процвітає*; порівняннями *кров опадає, як макова пелюстка; ті криваві, як маки, солов'ї; мак ставав як невідправлений лист – нерозкритим*). Слова, що позначають квіти, слугують мовною окрасою поетичних творів митця та мають сакральну-символічне і національно-культурне значення.

Таким чином, природний простір у творчості В. Голобородька представлено словами *ліс, гай, дерево* (та його види), *гілка, листя, трава, куці, квіти* (*пролісок, соняшник, мак*) семантика яких реалізується здебільшого завдяки метафорам оживлення та епітетам зорово-чуттєвого й кольорового сприйняття, що сукупно формують цілісну мовну площину природи, змальовану поетичним словом автора.

У **Висновках** узагальнено основні теоретичні та практичні результати дослідження.

Василь Іванович Голобородько належить до поетичного покоління, умовно названого «постшістдесятниками». Сукупність філігранних міфопоетичних, сюрреалістичних, патріотичних та іронічно-саркастичних поезій автора характеризують стильову розмаїтість його творчого доробку. В. Голобородько завжди прагне руху та ніколи не припиняє пошуків нових форм для втілення власного поетичного слова, яке не можна розглядати окремо від творчості поетів шахтарського краю.

Індивідуальна мовна модель просторової організації в поетичному доробку митців Донбасу виявляє в їхній творчості різні типи конкретизаторів мовної картини

світу: виробничо-шахтарська лексика, специфічні шари військової лексики в поезіях, пов'язаних із роками Великої Вітчизняної війни, конфесійна – у морально-етичних творах, суспільно-політична оцінна лексика, що властива поетам-шістдесятникам.

В. Голобородько є представником поетичного жанру «вільного вірша» – верлібру (проза життя) як найбільш філософського шляху ретрансляції почуттів, думок та вражень без обов'язкового дотримання ритму та рими.

Найуживанішими мовно-стилістичними засобами поезії автора є метафора в багатьох іпостасях: антропометафора, ботанометафора, зоометафора, метафора-опредметнення; а також епітети-кологативи та порівняльні моделі.

Мовна картину світу В. Голобородька репрезентується чотирма основними площинами:

1) фізичний простір, що визначає національну домінуючу поетичного слова автора та формується навколо слова *земля* (перш за все, у значенні Батьківщини та українського чорнозему) та всіма пов'язаними з нею лексично-художніми поняттями. Завдяки мовно-стилістичним засобам автор підкреслює тісний зв'язок між людиною та землею як джерелом історичного коріння нації та локусом реінкарнації людини після смерті;

2) горизонтальний простір, який позначає реалії площини «низу» в контексті циклічності змін пір року, часу доби, національних символів, природних елементів та явищ, що базуються на авторських уявленнях про довкілля та представлені найуживанішими словами *поле, вода, дорога, стежка, село, хата, криниця, місто*. Усі ці реалії характеризуються цілою низкою поетично-авторських деталей;

3) простір неба виражається назвами площини «верху», тісно пов'язаних із ментальністю українського народу, елементами національної культури, релігійної та емоційної сфер життя, він характеризується найчастотнішими словами *небо, сонце, зірки та зорі, місяць, хмара, дощ, райдуга*;

4) простір природи виявляє індивідуально-авторське бачення довкілля в асоціативно-образних мовних моделях і базується на праслов'янському культі шанування природи та втілюється в традиційно-поетичних ключових словах *ліс, гай, дерево, листя, гілка, куці, трава, квіти*.

Мовно-ментальна площина поетичного слова В. Голобородька реалізується в контекстуальній взаємодії горизонтального, фізичного, небесного та природного просторів, що репрезентовані мовними елементами в тісній взаємодії з художньо-стилістичними засобами. Мовна картина світу поета – його неповторна авторська мова – формується завдяки словесним елементам, що вживаються з урахуванням індивідуально-авторських уявлень та асоціативних компонентів, а література Донбасу, у цьому контексті, виступає тлом, яке характеризує національні мотиви творчості поета.

Отже, фундаментом своєрідності художньої мови Донбасу є феномен сенсуативної комунікації дійсності та свідомості, результатом якого є слово. Разом із тим, лінгвальна конструкція, в рамках якої простежується художнє бачення позначеного регіону, не може містити в собі шаблонних атрибутів, модусів та рис, тому що художній світ – це зіставлення ідеального буття з реальною дійсністю.

Подальші перспективи дослідження можна окреслити в таких напрямках: комплексний концептуальний аналіз поезії автора в антропоцентричному аспекті; зіставний аналіз ідіостилів митців Східного регіону України та образної системи поетів різних поетичних напрямів; зіставний аналіз мовної парадигми образності у творчості поетів, що належать до різних часових періодизацій.

Основні положення дисертації викладено в таких публікаціях:

1. Шленьова М. Г. Відтворення танатологічних концептів засобами поетичної мови у творчому доробку Василя Голобородька / М. Г. Шленьова. // Лінгвістичні дослідження: Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. – Харків, 2013. – Вип. 36. – С. 190-194.
2. Шленьова М. Г. Мовний образ дороги в поезії В. Голобородька / М. Г. Шленьова. // Наукові записки. Серія «Філологічна». – Острого: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2013. – Вип. 39. – С. 222-224.
3. Шленьова М. Г. Мовний образ міста в поезії В. Голобородька / М. Г. Шленьова. // Фундаментальные и прикладные исследования: проблемы и результаты: сборник материалов IV Международной научно-практической конференции / Под общ. ред. С. С. Чернова. – Новосибирск: ООО агентство «СИБПРИНТ», 2013. – С.243-246.
4. Шленьова М. Г. Місце Донбасу в мовному просторі України / М. Г. Шленьова. // Лінгвістичні дослідження: Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. – Харків, 2014. – Вип. 37. – С. 50-56.
5. Шленьова М. Г. Мовний образ атмосферних явищ (дощ, хмари, райдуга) в поезії Василя Голобородька / М. Г. Шленьова. //Лінгвістика: Збірник наукових праць. – Луганськ: Видавництво Державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», 2014. – № 1(31). – С. 108-115.
6. Шленьова М. Г. Мовні образи небесного простору в поезії В. Голобородька / М. Г. Шленьова. // Наукові записки. Серія «Філологічна». – Острого: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2014. – Вип. 44. – С. 357-359.
7. Шленьова М. Г. Мовний образ села в поезії Василя Голобородька / М. Г. Шленьова. // Східнослов'янська філологія: зб. наук. пр. / Горлівський ін-т інозем. мов; Донецький нац. ун-т . Редкол.: С. О. Кочетова та ін. – Вип. 26. Мовознавство. – Горлівка: Вид-во ГІМ ДВНЗ“ДДПУ”, 2014. – С. 224-231.

АНОТАЦІЯ

Шленьова М. Г. Слово в поетичних текстах В. Голобородька в контексті творчості поетів Донбасу. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.01 – українська мова. – Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди МОН України. – Харків, 2016.

Дисертація присвячена дослідженню поетичного слова в поезії Василя Голобородька в контексті творчості поетів Донбасу.

У дослідженні аналізується художньо-семантична реалізація домінантних мовних образів фізичного простору (земля), горизонтального простору (поле, річка, дорога, хата, криниця, село, місто), простору неба (сонце, хмари, зірки, дощ, райдуга) та простору природи (ліс, дерева, яблука, груші, квіти) в художній картині світу письменника, визначається їх смислова філігранність та місце в мовному просторі України з огляду на регіональний контекст.

Досліджена мовно-ментальна площина поетичного слова В. Голобородька, що реалізується завдяки контекстуальній взаємодії всіх вищезазначених просторів, репрезентованих мовними елементами у тісній взаємодії з художньо-стилістичними засобами.

Визначено, що мовна картина світу поета формується завдяки словесним елементам, які є результатом індивідуально-авторських уявлень та асоціативних компонентів, – тропам (метафорам, епітетам та порівнянням), а літературна спадщина митців Донбасу виступає тлом, що характеризує національні мотиви творчості митця.

Зроблено висновок, що поетичне слово В. Голобородька є результатом емоційно-чуттєвої комунікації дійсності та свідомості, на якій базується своєрідність мовного простору Донбасу.

Специфічною характеристикою індивідуального стилю поета є неримована викладка тексту (верлібр), емоційна лаконічність, наявність індивідуально-авторських художніх засобів та філософського сенсу – домінант, на яких ґрунтується мовна картина світу письменника.

Ключові слова: мовна картина світу, простір, поетичне слово, мовний образ, домінанта.

АННОТАЦІЯ

Шленёва М. Г. Слово в поэтических текстах В. Голобородько в контексте творчества поэтов Донбасса. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание учёной степени кандидата филологических наук по специальности 10.02.01 – украинский язык. – Харьковский национальный педагогический университет имени Г. С. Сковороды МОН Украины. – Харьков, 2016.

Диссертация посвящена исследованию поэтического слова в поэзии Василя Голобородько в контексте творчества поэтов Донбасса.

В исследовании анализируется художественно-семантическая реализация доминантных языковых образов физического пространства (земля), горизонтального пространства (поле, река, дорога, дом, колодец, село, город), небесного пространства (солнце, тучи, звезды, дождь, радуга) и пространства природы (лес, деревья, яблоки, груши, цветы) в художественной картине мира писателя, определяется их смысловая филигранность и место в языковом пространстве Украины, с учётом регионального контекста.

Исследована языково-ментальная плоскость поэтического слова В. Голобородько, которая реализуется благодаря контекстуальному взаимодействию всех вышеупомянутых пространств, представленных лексическими элементами в тесном взаимодействии с художественно-стилистическими средствами. Определено, что языковая картина мира поэта формируется благодаря словесным элементам, которые являются результатом индивидуально авторских представлений и ассоциативных компонентов – троп (метафор, эпитетов и сравнений), а литературное наследие художников Донбасса выступает фоном, который характеризует национальные мотивы творчества художника.

Сделан вывод, что поэтическое слово В. Голобородько является результатом эмоционально-чувственной коммуникации действительности и сознания, которая выступает базисом своеобразия языкового пространства Донбасса. В частности, специфической характеристикой индивидуального стиля поэта является нерифмованное изложение текста (верлибр), эмоциональная лаконичность, наличие индивидуально авторских художественных средств и философского смысла – доминант, на которых основывается языковая картина мира писателя.

Ключевые слова: языковая картина мира, пространство, поэтическое слово, языковой образ, доминанта.

SUMMARY

Shleneva M. G. The word in poetic texts of V. Holoborodko in the context of Donbass poets' poetry. – The manuscript copyright.

The thesis for scientific degree of Candidate of Science in Philology for specialty 10.02.01 – the Ukrainian language. – H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University. – Kharkiv, 2016.

The thesis is devoted to research of the poetic word of Vasile Holoborodko's in the context of Donbass poets' poetry.

The art space in lyrics of Donbass poets is noted as deep communication of components (images) inherent in works which provides internal solidity. The modern literary criticism considers an image as the integral element of a subject in total of its manifestations. Thus, the art space is understood in the integrity of its figurative structure, taking into account each separate image and its arrangement in space concerning other things and phenomena.

Language is a binding element between the person and national mentality; it is possible to track all components of culture thanks to language of certain people through understanding of the world by person. The person is the main carrier of a certain system of knowledge, and language is the important tool of information transfer. Together they realize a certain model which is considered in different aspects as an image and a picture of the world.

Relevance of the considered perspective is predetermined by necessity of complex Ukrainian language studying as union language and art space based on material of poetry by Donbass poet Vasile Holoborodko, whom literary heritage was practically not investigated from the linguistics point of view.

The lyric poet Vasile Holoborodko is a phenomenon of a modern Ukrainian literature, the phenomenon chamber and unexpected. His poetry doesn't seek to contain in itself the surrounding Universe, but reflects the internal world of the author. Holoborodko's poems compel to consider usual things of environment through a prism of the author's outlook which was full of folklore motives, mythological ideas and national traditions.

The research paper analyses the semantic realization of dominant language images of physical space (earth), horizontal space (field, river, road, house, well, village, city), sky space (sun, clouds, stars, rain, rainbow) and nature space (wood, trees, apples, pears, flowers) in an art picture of the writer's world, their semantic completeness and the place in Ukrainian language space is defined with respect to the regional context.

The base of the originality of Donbass art language is the phenomenon of sensation communication of reality and consciousness, which has the word as result. At the same time the lingual design within which the art image of the noted region is traced, doesn't may contain sample attributes, modes and signs as the art world is a comparison of ideal life to reality for this reason it can appear in language space only thanks to consolidation of many kinds of language.

The originality of Donbass poets language is characterized by specific language thinking of literary artists. The figurative system of writer's poetry of the mine region is predetermined by the high level of philosophical thinking. The image of Donbass art world uses the specific lexicon of this region. One of the leading themes of Donbass poetry is miner's work, military subject, dissident motives, confessional lexicon and mythological ideas.

Therefore, the language space model of Donbass poets is naturally combined with separate model of time and character of events, in particular in the esthetic concept of the author they are staticized as actually spatial images and gain additional semantic and emotionally expressional values.

Thus, language representation of physical and horizontal spaces of V. Holoborodko poetry allows to look at the world by author's eyes through a prism of individually author's relation to the Homeland and to claim about a prevalence of metaphorical likenings to human qualities in a language embodiment of words: earth, field, water, road, footpath, village, house, well, city.

The sky space in V. Holoborodko's poetry is presented by language dominants: sky, sun, stars and dawns, month, cloud, rainbow, rain, and it is most often represented with the help of zoomorphous and anthropomorphous metaphors in the context of the incessant movement predetermined by recurrence of atmospheric natural phenomena and changes of time of day.

The analysed language material gives the chance to claim that the natural space in V. Holoborodko's creativity is presented by words: wood, grove, tree, branch, leaves, grass, bushes, flowers, which language embodiment is carried out mostly by metaphors of revival and epithets of visually sensory and color perception which together form the complete language plane of the nature represented by the poetic word of the author.

Set of the mythopoetic, surrealist, hermetic, patriotic and ironically sarcastic poetry of the author characterize his style variety. V. Holoborodko never stops searches of

the new forms for an embodiment of own poetic word which can't be considered separately from works of poets of the mine country.

The language and mental plane of the poetic word of V. Holoborodko which is realized with the help of contextual interaction of all above-mentioned spaces presented by lexical elements in close interaction with art and stylistic means is investigated. It is defined that the language picture of the poet's world is formed thanks to verbal elements which are result of individually author's representations and associative components – figures of speech (metaphors, epithets and comparisons etc.), and the literary heritage of Donbass artists is presented as the background which characterizes national motives of artist's poetry. The conclusion is made that the poetic word of V. Holoborodko is result of emotional and sensual communication of reality and a consciousness which acts as original basis of Donbass language space. In particular, the specific characteristic of individual poet's style is the unrhymed structure of the text (verse libre), emotional brevity, existence of individually author's art means and philosophical sense which are basis dominants of the writer's language picture of the world.

Keywords: language picture of the world, space, poetic word, language image, dominant.